

Секція 4

Гуманітарні аспекти розвитку держави в умовах новітніх міжнародних трансформацій

Федорів І. О.

*к.і.н., доцент кафедри
всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ В МАЙБУТНЬОМУ

Гуманітаристика завжди була в делікатному становищі. У суспільстві її шанували тоді, коли цінністю вважали особистість та такі її якості, що розвиваються завдяки літературі, історії, поезії, вивченню рідної мови та мов народів, що були в авангарді цивілізаційного прогресу.

Дедалі частіше ми чуємо сьогодні, що світова гуманітаристика переживає кризу, триває пошук нових методологічних підходів, що не дадуть можливості замикатися їй на вузькому колі. Що аудиторія споживачів гуманітарних здобутків значно менша, ніж у біологів, хіміків чи скажімо фізиків. Що дедалі менше студентів у світі обирають для себе фах гуманітарія. Говорять й про кризу сучасної україністики і славістики загалом. Зокрема, на цих питаннях неодноразово наголошувалось доповідачами ІХ Конгресу Мінародної асоціації україністів (червень 2018 р., м. Київ) [1].

Читаємо й про те, що українська гуманітаристика застаріла за своїм стилем, проблематикою та методологією. Науковці скаржаться на низьку оплату праці, ґеттоізацію інтелектуала в сучасній Україні. Можна зауважити й про брак послідовної гуманітарної політики,

підтримки з боку держави [2]. XX ст. стало століттям тотальної дегуманізації суспільства й мас, що пережило апокаліптичні настрої, крах ідеологій, дві світові війни, тоталітарні режими, розквіт націоналізму, занепад культури, нестачу асигнувань на науку, і в результаті – втрату цивілізаційної перспективи нинішнім суспільством, що на думку А. Гуревича, й призвело до «кризи сучасної історичної науки та історичної професії» [3, с. 101].

Відомий український філософ С. Дацюк стверджує, що гуманітарна деградація відбувається нині в усьому світі. Десь це дійшло до архаїзації (як-от в Росії чи Ісламському світі), десь це знаходиться в стані нестійкого балансу (як-от в Європі та Китаї), а десь деградація помітна лише на фоні науково-технологічних успіхів (як у США). Коли фізики (технократи) перемогли ліриків (гуманітаристів), відбулася дегуманітаризація людства, зауважте, не просто дегуманізація (зменшення людяності), а дегуманітаризація, тобто знецінення гуманітарних знань на фоні піднесення прикладних природничих, технологічних та інженерних знань. Процес дегуманітаризації – це процес свідомий, він підтримується державами та корпораціями, олігархами та корумпованими політиками. Гуманітарні інтелектуали неспроможні самотужки опиратися цьому процесу. С. Дацюк вважає, що безпосереднім наслідком сьогоденної дегуманітаризації є агресування світу та поглиблення радикальної архаїзації в гуманітарних аспектах (особливо яскраво це прослідковується в РФ та Ісламських державах) [4].

Щодо історії, то вона сьогодні перетворилася на поле протистояння ідеологій і політиків, які трактують її на власний розсуд. Це мають розуміти ті, хто вирішує долю гуманітарної освіти в Україні. Загубивши гуманітаристику як таку, що не дає прибутку, ми прирікаємо себе й далі бути об'єктом міжнародних відносин у руках потужних гравців, які маніпулюють нами [5].

Часто можна почути, що слід перекодувати мову гуманітаріїв мовою точних наук, що це матиме значні перспективи з огляду на розвиток досліджень пост-постмодерного періоду, де гуманітарієві досить часто потрібні знання із соціології, психології або ж фізики чи нейрохімії.

Як слушно наголосила екс-міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, українським гуманітаріям важливо виявляти більшу ініціативу у формуванні наукової політики. Сьогодні в Європі російські освітні й наукові інституції постають чинником реалізації ідей «русского мира». І як наслідок, Європа часто «не бачить», що Росія – це країна, яка знижує систему міжнародної безпеки. Тому важливо, щоб українські гуманітарії були помітні на політичному рівні. Слушно зауважено п. Л. Гриневич, що до системи національної безпеки належать не тільки безпілотники, а й дослідження з історії та літературознавства. Сучасна гуманітаристика має в адекватний спосіб відтворювати новітні наукові проблеми, щоб українська наука могла бути органічно вписана в європейську і загальносвітову, постаючи важливим елементом міжнародної наукової мозаїки. Також сьогодні в науці надзвичайно важливо втілювати принципи партнерства, утверджувати наукову добросовісність та відповідні ініціативи задля формування адекватної наукової політики [1].

Кожне покоління має історію переосмислювати. Без цього народ, який здобув державність, успішним бути не може. Надзвичайно важливою справою є «нострифікація» всесвітньої історії українським суспільством. Українська історична школа повинна написати тексти про різні важливі історичні епохи, від греко-римської доби й до модерного часу, «роблячи їх своїми», осмислюючи всесвітню історію з погляду України. Історія й історики повинні тут стати важливим інструментом для прояснення та розбудови української свідомості. Історію розігрують у межах історичної політики, протиборства та інформаційних воєн. Усе це складові нинішньої російсько-української війни, яку визначають як гібридну [5]. Таким чином, без поглиблених українських історичних та гуманітарних студій нам не обійтись сьогодні у питаннях зміцнення нашої державності.

Якщо Україна йде до Європи, якщо ми визнаємо себе частиною європейської спільноти, то мусимо сприймати європейську історію як частинку своєї національної, рідної, а не як зовнішню, чужу [5]. І це має бути прописано передусім на рівні шкільної освіти, якою охоплені всі українці. І це особливо важливо.

На думку Агнешки Матусяк (професорки Вроцлавського університету), важливо вписати сучасну україністику в систему нової

гуманітаристики, яка йде від студентського попиту, а отже, не боїться нових інструментів і методів аналізу соціокультурного контенту, різних виявів перформативних трансформацій мистецтва, соціальних медіа включно з Фейсбуком, Інстаграмом, Твіттером та ін. На думку дослідниці, сучасна гуманітаристика має бути міждисциплінарною. «Школа – театр повсякденного життя», – зауважує А. Матусяк. І ця теза свідчить про те, що вища школа не може бути дистанційована від реальних потреб тих, хто прагне здобути гуманітарний фах [1].

Слабкою ланкою сучасних гуманітарних досліджень відома сучасна польська дослідниця історіографії Єва Доманська вважає теорію, яка часто є не лише відірваною від дійсності, що змінюється, та дискусій, що тривають у гуманітаристиці, але й від дослідницької практики представників різних гуманітарних дисциплін. Тож «якої методології потребує сучасна гуманітаристика»? «Зараз нам не потрібна теорія, що розуміється, як готова до використання «скринька зі знаряддями»; сучасна гуманітаристика, натомість, потребує методології теорії; методології, яка покаже, навчить, як будувати теорію знизу; методології, що походить з глибокого аналізу дослідницького матеріалу, [...] практичної методології [6]. Можна погодитись із вченою, що і в українській, і в західній, і в світовій гуманітаристиці ми маємо перехідний період, оскільки перебуваємо зараз у ситуації парадигматичної прогалини, коли стара парадигма – інтерпретативно-конструктивістська, пов'язана насамперед з постмодернізмом і різними його конструктивістськими проявами, вже відійшла у минуле від кінця 1990-х, але нова парадигма, яку, власне, пані професор пропонує називати «постгуманітарна парадигма», ще тільки формується, й якою вона буде – ще не дуже зрозуміло [7].

Чи здатна Європа опанувати ті інтелектуальні виклики, які стоять сьогодні перед людством? Залишається риторичним запитанням. У ситуації нерівномірного наукового та інженерно-технологічного розвитку різних цивілізацій людства нині необхідно стимулювати розвиток гуманітаристики, яка повинна створити теорії та моделі виходу з нинішньої світової кризи. А це означає створення центрів гуманітарних інновацій, стимулювання позадержавних (корпоративних і громадських) гуманітарних процесів, об'єднання зусиль інтелектуалів у різних країнах, які маргіналізовані державами. Одним із завдань

гуманітаристики є творення соціальних інновацій, які би описували різноманітні нові перспективи не на рівні інженерних технологій, як це зараз відбувається у світі, а на рівні соціальних і навіть цивілізаційних процесів [4].

Певною мірою «революція гідності» 2013–2014 рр. в Україні та російсько-українська війна спричинили інтенсифікацію інтелектуального процесу серед науковців, які намагаються створити критичні теорії та технології і запустити процес регуманітаризації в країні [4].

Гуманітарні науки сьогодні шукають свої вектори для руху. Вони вселяють сподівання, що розум може пізнати й реконструювати все [2]. Сприймаймо сутність сучасної кризи, як перехідну добу, котра характеризується боротьбою традицій та інновацій, одвічною дихотомією «нового/старого», поверненням у науку давно забутого на підставі нового соціального й наукового досвіду [3, с. 100].

XXI століття потенційно триматиме у центрі уваги окрему людину та все, що становить її сутність. А сутність людини формується не тільки її практичними вміннями й навичками, а й тими якостями, які наповнюють її духовність, світогляд. Це власне те, що дають гуманітарні науки. Хочу завершити словами українського антикознавця, професора В. Ставнюка: «XXI століття, попри інформаційність, схильність до практичних, прикладних наук, буде гуманітарним» [5].

Список використаних джерел

1. Дроздовський Д. До нових підходів у гуманітаристиці. *День*. 26 червня 2018. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/do-novyh-pidhodiv-u-gumanitaritystyci>1.
2. Терещенко С. Стара та Нова українська гуманітаристика. URL: <https://uamodna.com/articles/stara-ta-nova-ukrayinsjka-gumanitaritystyka/>
3. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
4. Дацюк С. Чи можна відвернути гуманітарну деградацію світу? URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/588cb815806cc/>
5. Ставнюк В. XXI століття, попри інформаційність, схильність до практичних, прикладних наук, буде гуманітарним. *Український*

тиждень. 2015. Вип. 49 (421). С. 123–125. URL: <https://tyzhden.ua/Culture/153571>.

6. Доманська Ева. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / Переклав В. Склокін; редактори В. Склокін і С. Троян. Київ: Ніка-Центр, 2012. 264 с.

7. «Виклики сучасного світу і майбутнє історії». Дискусія за участі Еви Доманської, Володимира Маслійчука, Володимира Склокіна та Наталії Яковенко (Київ, книгарня «Є», 5 березня 2012 року). URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/250-vyklyky-suchasnoho-svitu-i-maibutnie-istorii-dyskusii-za-uchasti-evy-domanskoj-volodymyra-masliichuka-volodymyra-sklokina-ta-natali-yakovenko-kyiv-knyharnia-ye-5-bereznia-2012-roku>.

Фльорко Л. Я.

*к.філос.н., доцент,
доцент кафедри філософії,
соціології та культурології
Національного лісотехнічного
університету України*

Савка Н. В.

*студентка ННІ екологічної економіки
та менеджменту
Національного лісотехнічного
університету України*

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ВАРТОСТЕЙ МОЛОДІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В умовах активних сучасних глобальних трансформацій вкрай важливим є усвідомлення ключових цінностей й спроможність їх зберегти. Метою дослідження є аналіз аксіологічних вимірів пріоритетів сучасної української молоді в умовах економічних метаморфоз. Сучасна людина, перебуваючи під тиском політичних,